

העליה לרגל לירושלים

נקודת המוצא - התנ"ך,

ספר שמות פרק כ"ג.

פסוקים י"ז, י"ח, י"ט.

ספר דברים, פרק ט"ז,

פסוקים ט"ז-י"ז.

שלוש הרגלים, 3 הפעמים בשנה.

המושג "עליה לרגל"

אין פירושו הליכה ברגל (אף על פי שזה מה שנאלצו לעשות לפעמים...). המילה "רגלים" בלשון המקרא פירושה "פעמים", כמו שכתוב: "שלוש רגלים (=שלוש פעמים) תחג לי בשנה" (שמות כג 14). שלושת הרגלים שהתורה מצווה לחגוג הם חג הסוכות, פסח ושבועות. וכך נאמר בתורה: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך (=כל הזכרים, כל הגברים) את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר (=בבית המקדש): בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות..." (דברים טז 16). מצווה זו של עלייה לרגל לירושלים הייתה קשורה קשר הדוק לבית המקדש (1) ולטקסים שנערכו בו, ולכן המנהג היה נפוץ בתקופות שבהן היה בית מקדש קיים. ראשיתו של מנהג העלייה לרגל – בסוף תקופת הבית הראשון (2) והוא הפך למנהג נפוץ בתקופת הבית השני (3) ובמיוחד בחג הסוכות: בעונת האסיף, עם סיום העבודות החקלאיות ולפני ההתחלה של עונה חקלאית חדשה, יכלו החקלאים להתפנות מעבודתם ולעלות לירושלים.

1) **בית המקדש**: הבית הקדוש שנבנה בירושלים, בהר המוריה. בית המקדש היה קיים כאלף שנה – במשך רוב האלף ה-1 לפני הספירה. (2) **הבית הראשון**: בית המקדש הראשון. נבנה בשנת 1,000 לפני הספירה (בערך) בידי שלמה המלך (מלכים א פרקים ה-ז), ועמד על תלו כ-400 שנה, עד שנחרב בידי נבוכדנאצר מלך בבל בשנת 586 לפני הספירה. (3) **הבית השני**: בית המקדש השני, נבנה בתקופת שיבת ציון, במאה ה-6 לפני הספירה, ובנייתו הסתיימה בשנת 515 לפני הספירה בערך. בתקופת הרומאים, במאה ה-1 לפני הספירה, הרחיב המלך הורדוס את שטח המקדש ואת בית המקדש, והוסיף לו פאר רב. בתקופתו היה בית המקדש אחד המבנים הגדולים והמפוארים במזרח.

(מתוך - מתיא קס - העליה לרגל ביהדות. המרכז לטכנולוגיה חינוכית וקרן אבי חי)

מצוות עלייה לרגל

לפי התורה, מצווה לעלות לרגל לירושלים, לבית המקדש שלוש פעמים בשנה, בשלוש רגלים – "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" (דברים טז 16). בכל אחד משלוש הרגלים נצטוו עולי הרגל להביא קרבן, תשורה לה': "ולא יראה פני ריקם" (שמות כג 15) – "איש קמתנת ידו ככרפת ה' אלקיך אשר נתן לך" (דברים טז 17). הקרבן שהביאו עולי הרגל לבית המקדש נקרא בלשון חז"ל עולת ראייה, והוא על פי הפסוק: "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני הקדון ה' אלקי ישראל" (שמות לד 23), ומכאן המושג ראיין כשם נדרש לעלייה לרגל.

בחג השבועות מתחילים היו להביא לבית המקדש גם ביכורים – ממבחר ביכורי התבואה והפירות הנמנים עם שבעת המינים (שמות כג 19). מצוות העלייה לרגל מחייבת רק את הגברים – "כל זכורך", אבל "עליות לרגל היו למעשה עניין לכל המשפחה". מצוות עלייה לרגל בחברה החקלאית של תקופת המקרא הייתה כרוכה בנטישה זמנית של מקום המגורים ובחששות מפני השתלטות זרים על

הקרקע ושטחי הארץ, ולפיכך הדגישה התורה והוסיפה דברי הרגעה: "ולא יחמד איש את ארצו בעלוקה לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה" (שמות לד 24).

במצוות העלייה לרגל בשלוש רגלים הכתובה בתורה לא נזכר יעד העלייה (ירושלים), אלא המצווה היא הוראה כללית להיראות לפני ה' "במקום אשר יבחר ה' באחד שבטך" (דברים יב 14). רק לאחר שבנה שלמה המלך את בית המקדש הראשון, החלה העלייה לרגל לירושלים.

עלייה לרגל בימי הבית הראשון

לפי המקרא, העלייה לרגל הראשונה לירושלים הייתה בחנוכת בית המקדש הראשון, הוא מקדש שלמה: לפי המסופר בספר מלכים, נחנך בית המקדש בחודש תשרי⁷, ומיד בתום שבעת ימי חנוכת הבית חגגו שלמה וכל ישראל "את החג" הוא חג הסוכות, בהשתתפות "קהל גדול מקבוצת קמת עד נחל מצרים" (מלכים א, ח 2, 65).

על העלייה לרגל לבית המקדש הראשון לומדים גם מדברי ירבעם בן נבט, שפעל נגד העליות לרגל לירושלים והעיד כי העם נהג לעלות לרגל "לעשות זבחים בקרב ה' בירושלם" (מלכים א יב 27).⁸ (מקדש שלמה מוצג כמרכז הדתי של ישראל, אשר אליו התאספו ועלו לרגל בתגים וגם בהזדמנויות אחרות, כאשר היחיד (או הציבור) ביקש לפנות אל ה' בבקשת עזרה או להודות לו על עזרתו.⁹

במהלך ימי הבית הראשון מתוארים במקרא שתי עליות לרגל לחגיגת הפסח ברוב עם: האחת בימי חזקיהו המלך בנוכחות "עם רב", שכלל גם את תושבי יהודה וגם את "הקהל הבאים מישראל" (דברי הימים ב, ל 13, 25), והשנייה בימי יאשיהו המלך (מלכים ב, כג 21 – 23; דברי הימים ב, לה 17 – 19), סימן לכך שהמקדש לא איבד ממרכזיותו. עם זאת, ספר מלכים רצוף בתיאורים על כך שבחד המקדש נמשך הפולחן לאל ב"במות" – מקומות פולחן ברחבי הארץ.¹⁰

העלייה לרגל בתקופת הבית הראשון מתוארת כאירוע רב משתתפים, "קמון חוגג" שצעד בתהלוכה מאורגנת, בסך "עד בית אלקים" (תהלים מב 5). וכל זאת ברינה ושמחה ובליוי שירה וגגינה: "בהולך בקהל לבוא בקר ה'" (ישעיהו ל 29) – עד שערי המקדש: "באו שעריך

בתודה וצדקתך ותהלים ק 4).

מזמורי תהלים מתארים את שמחתם והתרגשותם של עולי הרגל: "שמחתם באמרים לי בית ה' נלך. עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלם. ירושלם הבנויה קציר ששפורה לה יתרו" (תהלים קכב 1 – 3).¹¹ מן התיאורים במקרא עולה כי במהלך כל תקופת הבית הראשון התקיימה עלייה לרגל לירושלים. וגם בימים שלאחר פילוג הממלכה נראה שהמשיכו תושבי ממלכת ישראל הצפונית לעלות לבית המקדש, לא רק כדי לקיים את חובת העלייה לרגל אלא גם כדי לממש "מידות חסידות ויראת אלוהים".¹²

עלייה לרגל בימי הבית השני

בימי הבית השני עמד בית המקדש במרכז חיי העם בארץ באופן בלעדי¹³. בעוד שבתקופת הבית הראשון היו לעם מלכים, נביאים וגם כוהנים – הרי שעם תחילת שיבת ציון נותרו רק המקדש והכוהנים, בלי מלוכה ובלי נבואה, והווייתו של עם ישראל ותולדותיו עמדו בסימן המקדש ועבודת הכוהנים בו¹⁴.

מצוות רבות היו קשורות לבית המקדש, ובהן מצוות עלייה לרגל בשלוש רגלים – פסח, שבועות וסוכות. נוסף על העליות לרגל בחגים הגיעו לעיר במשך השנה יהודים רבים, שבאו לבית המקדש והביאו את קרבנותיהם על חטאים שחטאו (במזיד או בשוגג), וכן קרבנות תודה על ריפוי ממחלה (ובכלל זה – על יולדת לאחר הלידה) ועוד. עולי הרגל הביאו אתם גם תרומות ומעשר, ובעת שהותם בעיר זכו לחוויות רוחניות ודתיות: כניסה לבית המקדש וצפייה בעבודת הכוהנים ובטקסים שנערכו בו, וכן השתתפות בשיעורי תורה המוניים בחצר המקדש או בשוקי העיר¹⁵.

עולי הרגל נהרו לירושלים מיהודה ומהגליל, מעבר הירדן ומן התפוצות, בים וביבשה, כפי שמעיד פילון האלכסנדרוני: "אלפי אנשים מאלפי ערים, אלה דרך היבשה ואלה דרך הים, ממזרח וממערב, מצפון ומדרום, מגיעים בכל חג אל בית המקדש כאל מקלט משותף, אל נמל מוגן מפני סערות החיים." העלייה לרגל הייתה גם פסק זמן מחיי היום-יום ומצוקותיו: "בלב מלא תקוות טובות הם עושים את החופשה החיונית הזאת בקדושה ובמתן כבוד לאל" – וגם הזדמנות למפגשים חברתיים: "הם גם קושרים קשרי ידידות עם

אנשים שלא הכירם עד כה, ובמיוזג הלכבות על זבח ונסך הם מוצאים את ההוכחה הניצחת לאחדות הדעות"¹⁶.

עולי הרגל התבשמו מאווירת המקדש וירושלים ומן השהייה במקום הקדוש ביותר לעם ישראל, ואותם שהגיעו מן התפוצות זכו לתחושת שותפות לאומית ולחיזוק הקשר עם ארץ ישראל. עולי הרגל ששהו בירושלים בימי הבית השני הכפילו את מספר תושבי העיר הקבועים¹⁷, ולמרות הצפיפות מדגישים המקורות כי "מעולם לא אמר אדם לחברו: לא מצאתי מיטה שאישן עליה בירושלים... צר לי המקום שאלין בירושלים"¹⁸.

מתוך - מתיה קם ופיליפ טריה- עליה לרגל לירושלים

באתר תרבות. il 'המרכז לטכנולוגיה חינוכית וקרן אבי חי